

Дубровська Марія Миронівна

*аспірант Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України
ORCID: 0000-0003-3772-0397
e-mail: mariiadubrovaska@gmail.com*

СИСТЕМА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОСВІТНИЦТВА ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Здійснено аналіз сутності понять “екологічна освіта” та “екологічне просвітництво”. Обґрунтовано принципи, цілі, завдання та структуру екологічної освіти. Доведено необхідність системної організації безперервної екологічної освіти та просвітництва для сталого розвитку. Визначено роль екологічної освіти та екологічного просвітництва в системі державного управління.

Ключові слова: екологічна освіта; екологічна культура; екологічне просвітництво; інформаційно-просвітницькі заходи.

Постановка проблеми. Досвід багатьох розвинених країн свідчить, що одних природних ресурсів недостатньо для досягнення високого рівня життя. Також недостатньо високих досягнень у науці, оскільки людина не повною мірою знає механізми функціонування природи, щоб розумно ними керувати. Світова громадськість проголосила XXI ст. століттям освіти. Лідером може стати та держава, яка створить найефективнішу систему освіти, здатну гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готова оберігати природу. Необхідно створити умови для переходу від антропоцентричних принципів взаємовідносин людини і природи до екологоцентричних.

Відповідно до цієї філософії, пріоритетом у людській діяльності повинні бути екологічні чинники, а саме екологічні знання, які трансформуються в екологічне виховання.

Саме тому актуальна проблема екологічної освіти. Освіта в галузі навколишнього середовища в умовах швидко мінливого світу повинна стати метою і суттю нової освіти, інструментом ослаблення напруги не тільки між суспільством і навколишнім середовищем, а й між народами, інструментом миру і взаєморозуміння. Це та сфера міжнародного співробітництва, де найбільш відчутно проявляється єдність інтересів світового співтовариства в самозбереженні світової цивілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню необхідності екологічної освіти присвячено дослідження багатьох учених, філософів і політиків.

Серед вітчизняних учених вплив знань про природу на формування моральних якостей особистості та ставлення її до довкілля відзначали: В. Вернадський [1], К. Ушинський [2], В. Сухомлинський [3, 4] та інші.

Мету, завдання, принципи і філософське осмислення значення екологічної освіти, її сутнісних і змістовних характеристик висвітлено в роботах Н. Анацької [5], Г. Білявського [6], В. Танської [7], М. Дробнохода [8], М. Мойсеева [9] та інших. Екологічну освіту як один із напрямків формування екологічної культури досліджували: В. Червонецький [10], А. Берека [11], А. Шумілова [12], А. Шевель [13], В. Крисаченко та М. Хилько [14]. Концептуальні засади підвищення рівня екологічної освіти на заповідних територіях обґрунтовано в праці О. Мудрак [15]. Особливості діяльності регіональних громадських екоорганізацій у реалізації неформальної екологічної освіти молоді вивчали: О. Дух, О. Галаган та І. Михалюк [16].

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Сучасний стан екологічної освіти і просвітництва не здатні протистояти тим глобальним проблемам, які виникли внаслідок руйнівного впливу людини на стан навколишнього середовища. З огляду на це, повинна активізуватися цілеспрямована діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, освітніх установ, засобів масової інформації, громадян та їх об'єднань, яка спрямована на створення сприятливих умов для організації комплексної системи безперервної екологічної освіти та просвітництва. Тому вибір теми дослідження обумовлений суперечністю в потребі сучасного суспільства в здійсненні практичних дій щодо поліпшення якості довкілля, розвитку екологічно грамотного населення, здатного здійснювати екологоцентричний підхід у взаємовідносинах із природою, і відсутністю системного підходу до цього процесу. Комплексний підхід до організації навчання усіх суб'єктів екологічної освіти дасть змогу забезпечити отримання населенням найбільшого обсягу необхідних екологічних знань і умінь, незалежно від вікових та професійних відмінностей.

Виклад основного матеріалу. В Україні для здійснення екологічної освіти створена відповідна правова й нормативна база, зокрема: Конституція України; Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року”; Концепція екологічної освіти в Україні. Ці законодавчі акти стали ключовими в розвитку неперервної екологічної освіти в Україні, оскільки були визначені її концептуальні положення, цілі, зміст і методи.

Відповідно до Концепції екологічної освіти в Україні, затвердженої Міністерством освіти і науки у 2001 р., державна політика в галузі екологічної освіти повинна базуватися на таких принципах:

– розповсюдження системи екологічної освіти і виховання на всі верстви населення з урахуванням індивідуальних інтересів, стимулів та особливостей соціальних, територіальних груп та професійних категорій;

- комплексності екологічної освіти і виховання;
- неперервності процесу екологічного навчання в системі освіти, зокрема із підвищення кваліфікації та перепідготовки.

Аналізуючи принципи екологічної освіти, ми хочемо виділити її основну ціль. Це, передусім, створення комплексного, неперервного процесу формування екологічної культури кожного громадянина і суспільства загалом із глибокими знаннями про природне середовище, з екологічним мисленням і відповідальним ставленням до природи.

Відповідно до Концепції екологічної освіти в Україні, найголовнішими завданнями екологічної освіти повинні бути:

1. Формування екологічної культури всіх верств населення, що передбачає:
  - виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу, усвідомлення їх важливості, актуальності й універсальності (зв'язку локальних із регіональними і глобальними);

- відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах із довкіллям, виховання любові до рідної природи;

- формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності заміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого у складно організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку;

- формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи;

- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях, вміння прогнозувати особисту діяльність та діяльність інших людей та колективів;

- розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навиків його збереження.

2. Підготовка фахівців-екологів для різних галузей народного господарства, зокрема:

- для освітньої галузі – вчителів, викладачів;

- для державних органів управління в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, а також громадських екологічних організацій.

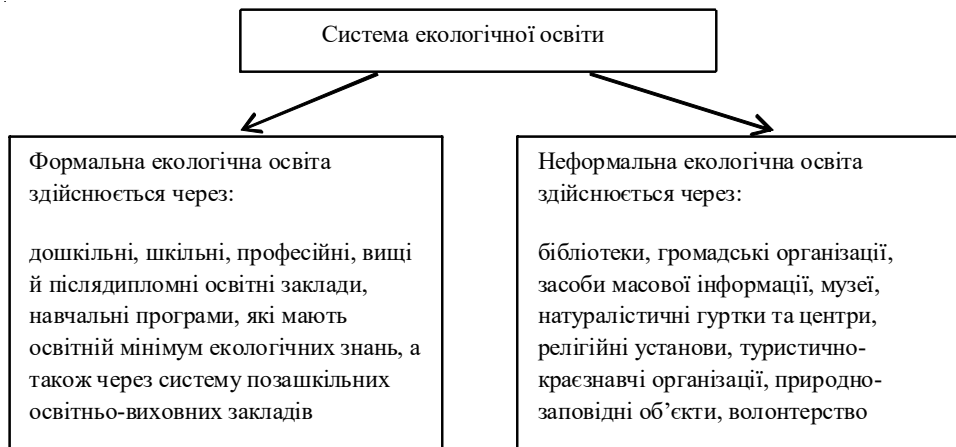
3. Удосконалення, узгодження і стандартизація термінології в галузі екологічних знань [17].

На нашу думку, *екологічна освіта* – це комплекс екологічного виховання, навчання, просвітницької діяльності державних та громадських організацій та самоосвіти, що спрямований на формування нового екологічного мислення, яке спонукає до раціональних форм діяльності стосовно природи.

Згідно з Концепцією екологічної освіти в Україні, структура безперервної екологічної освіти повинна враховувати дві ланки – формальну і неформальну (рис. 1). До першої ланки належить загальна система освіти, яка існує в Україні на таких рівнях: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна освіта. Позашкільне екологічне навчання проводиться в еколого-натуралістичних центрах, палацах дітей та юнацтва, будинках дитячої творчості, станціях юних натуралістів. Ці заклади пропонують різноманітні форми екологічної освіти. Здебільшого це гурткова робота, яка враховує екскурсії, дослідницьку та практичну роботу, участь у масових заходах екологічного змісту.

Друга ланка системи екологічної освіти та виховання має просвітне спрямування, формує екологічну свідомість і культуру населення (засоби масової інформації, церкви, громадські екологічні та просвітні об'єднання, партії тощо).

Формальна екологічна освіта та виховання орієнтовані переважно на передавання спеціальних знань, здебільшого у галузі теоретичних основ фундаментальної і прикладної екології. Вона неможлива без практичної екологічної діяльності (екскурсії, спостереження, конкурси, екологічні ігри, фестивалі, флешмоби), що є основою неформальної освіти.

Рис. 1. Структура системи екологічної освіти в Україні

Важливу роль у системі неформальної екологічної освіти відіграють громадські організації, які поширюють інформацію у формі онлайн-курсів, тренінгів, конференцій, форумів, дискусій, лекцій, створення цікавого відео та графічного контенту. Таким чином, неурядовим організаціям вдається підвищити обізнаність громадськості про екологічні проблеми і способи їх вирішення завдяки оперативному, ефективному та максимально широкому розповсюдженню інформації. Їх діяльність допомагає збільшити кількість людей, що цікавляться

екологічними проблемами, швидко сформувавши громадську думку, чим створюється суспільний запит на зміни у державі, а також пропагуються альтернативні, найбільш раціональні, екологічно чисті методи природокористування. Необхідно також відзначити діяльність Церкви, яка відіграє важливу роль у вихованні екологічної свідомості населення, зокрема старшого.

Робота громадських організацій має вагомий вплив на формування еколого-орієнтованої поведінки молоді шляхом розвитку у них системи активної волонтерської діяльності. Волонтерська робота регламентується Законом України “Про волонтерську діяльність” і характеризується як добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, одним із напрямків якої є проведення заходів, пов’язаних із охороною навколишнього природного середовища та збереженням культурної спадщини [18]. Волонтерська допомога визначається як робота та послуга, що ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, безкорисливості, неприбутковості.

Ми вважаємо, що у системі безперервної екологічної освіти необхідно виокремити екологічне просвітництво, яке спрямоване на формування особистості, яка відчуває внутрішню потребу працювати над вирішенням екологічних проблем, розуміє загальні взаємозв’язки в природі, механізми цих зв’язків і наслідки порушень екологічних законів, можливості використання екологічних знань у практичній діяльності людини. Консолідація екологічної освіти та екологічного просвітництва дає змогу сформувавши відповідний рівень екологічної культури.

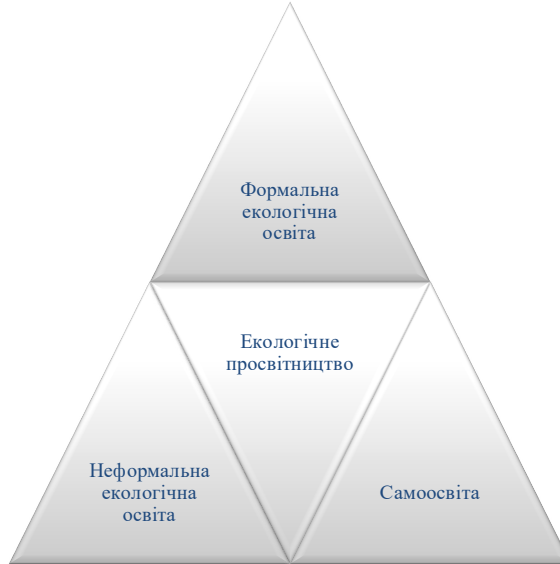
На нашу думку, *екологічне просвітництво* – це система спеціальних заходів і форм діяльності, які спрямовані на поширення екологічних знань і формування екологічної культури населення через систему закладів формальної та неформальної екологічної освіти, а також індивідуально на основі особистої ініціативи організаторів цього процесу з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості.

Окрім того, на нашу думку, в системі екологічної освіти треба виокремити *самоосвіту як процес самостійного здобуття знань та навиків про навколишнє середовище*. Особистий життєвий досвід кожної людини, виховання в сім’ї, вплив релігійних організацій та засоби масової інформації (далі – ЗМІ) формують практичні знання людини та відповідний рівень екологічної культури. Значна роль у цьому процесі належить ЗМІ та мережі Інтернет. У цифрову епоху необхідно робити акцент на соціальну рекламу, телепередачі, які націлені на пропаганду екостилю життя, створення контенту, який у легкій та доступній формі розкаже важливість, наслідки та правила раціонального поводження з відходами. Відповідно до Методичних рекомендацій із формування громадської думки щодо екологобезпечного поводження з побутовими відходами, рекомендується створення для кожного населеного пункту інформаційного порталу поводження з побутовими відходами, де може

бути розміщено інформацію щодо основних проблем екологобезпечного поводження з побутовими відходами у цьому населеному пункті, шляхів їх вирішення, основних заходів органів місцевого самоврядування щодо впровадження нових сучасних технологій, нормативно-правової та нормативно-технічної бази сфери поводження з побутовими відходами тощо [19].

Використання інформаційних технологій дає новий поштовх у розвитку екологічної освіти та просвітництва, оскільки забезпечує доступність екологічної інформації та освітніх ресурсів, насамперед у часи карантинних обмежень та пандемії коронавірусу Covid-19. Створення електронних ресурсів у кожній громаді сприяє конструктивному діалогу та формуванню партнерських відносин між суспільством і владою, підвищенню рівня участі громадськості у вирішенні актуальних завдань сталого розвитку і захисту навколишнього середовища та прийнятті стратегічних рішень органів влади щодо навколишнього середовища.

Підсумовуючи, можемо навести елементи системи екологічної освіти, до якої належать також екологічне просвітництво та самоосвіта (рис. 2).

Рис. 2. Елементи системи екологічної освіти в Україні

Відповідно до Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, передбачається здійснення підвищення рівня поінформованості населення шляхом проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, виконання програм інформування громадськості та консультаційних заходів із метою роз'яснення вимог законодавства щодо управління відходами, усвідомлення переваг мінімізації обсягів утворення відходів, забезпечення екологічно безпечного поводження та впровадження належної практики управління відходами [20]. Ці заходи повинні проводитися першочергово, ще до початку

роздільного збору та інших заходів щодо належного поводження з відходами, передбачених цією стратегією.

Метою інформаційно-просвітницьких заходів щодо мінімізації та раціонального поводження з відходами є зміна екологічної культури громадськості, підвищення свідомості населення та залучення мешканців до підтримки роботи нових систем поводження із твердими побутовими відходами.

Як результат просвітницької екологічної роботи в територіальних громадах, формується новий світогляд людей, який передбачає усвідомлення себе індивідом, відповідальною особою, що розуміє цінність природи та своє місце в процесі життєдіяльності в навколишньому світі.

Відповідно до Концепції екологічної освіти в Україні, сучасна система управління сферою освіти України повинна враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономності навчальних закладів, конкурентності освітніх послуг, орієнтації освіти не на відтворення, а на розвиток. У ній повинні органічно поєднуватися засоби державного управління з громадським впливом. Основним завданням управління у сфері екологічної освіти є організація і впровадження в Україні державної політики у сфері екологічної освіти та контроль за її неухильним виконанням.

На жаль, загальні негативні тенденції в системі освіти України є критичними у галузі екологічної освіти. Система екологічної освіти в Україні продовжує бути фрагментарною (несистематизованою), слабкою концептуально, декларативною, а отже, неефективною. Екологічні питання погано вписуються в систему ринкових відносин, оскільки ринок – один із засобів стимулювання потреб, а головне – їх задоволення. Екологічний світогляд орієнтований на інші цінності – життя людини у чистому середовищі, збереження усіх форм життя. Критична ситуація в галузі екологічної освіти пояснюється такими причинами, як: багаторічне панування споживацького ставлення до природи; незнання та руйнування народних традицій раціонального природокористування; недооцінка екологічних знань у системі освіти; низький рівень впровадження у практику досягнень педагогічної науки; слабе матеріально-технічне і методичне забезпечення навчально-виховного процесу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Екологічна освіта на сьогодні вважається одним із найпотужніших інструментів, що може забезпечити зміну ставлення людини та суспільства до навколишнього середовища з руйнівного, орієнтованого на споживача, на дбайливе, екологоцентричне. Це важливий інструмент реалізації конституційного права кожного громадянина України на безпечне для життя та здоров'я довкілля, права на вільний доступ до інформації про стан довкілля, мінімізації відходів та раціонального використання вичерпних ресурсів на планеті. Освіта громадян із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості та культури на основі нових критеріїв оцінки взаємозв'язку людського суспільства та природи має бути одним із головних важелів вирішення надзвичайно нагальних екологічних та соціально-економічних проблем сучасної України.

Вітчизняна система екологічної освіти є фрагментарною, несистематизованою, не має належного управління освітніми процесами, які відповідали б сучасним викликам. Традиційні освітні парадигми потребують істотного перегляду та введення інноваційних та максимально ефективних методів, прийомів, форм, технологій формування екологічної освіти та підвищення екологічної культури населення. Доцільно відзначити, що неформальна просвітницька діяльність також залишається недостатньо розвинутою сферою, важливість якої важко переоцінити у досягненні успішного виконання завдань освіти для збалансованого сталого розвитку.

Освітні та просвітницькі заходи повинні стосуватись усіх рівнів освіти, розпочинаючи із дошкільної освіти і закінчуючи вищою освітою, та бути направлені на усі категорії населення, враховуючи навчання керівних осіб, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування та усіх відповідальних осіб у законотворчій діяльності. Неформальна екологічна освіта та просвітництво повинні стати одним із пріоритетних та стратегічних напрямків державної екологічної політики на національному та регіональному рівнях і отримати відповідну фінансову підтримку. Нині необхідно порушувати питання не про розвиток і вдосконалення екологічної освіти, а про новий її статус і важливу роль у розбудові системи освіти для збалансованого суспільства. У такому випадку безперервна екологічна освіта стане рушійною силою зміни пріоритетів людей у напрямі формування умов для безпечного життя сучасних та майбутніх поколінь.

Актуальність теми не вичерпує всіх аспектів проблеми безперервної екологічної освіти і просвітництва, оскільки є необхідністю подальшого розвитку питання співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з численними освітніми та громадськими організаціями, які можуть надати освітні екологічні послуги населенню.

Список використаної літератури

1. Вернадский В. И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление : в 2 кн. Кн. 2. Москва : Наука, 1977. 180 с.
2. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / пер. з рос. ; редкол. : В. М. Столетов (голова) [та ін.] ; Склав та підготував до друку Е. Д. Днєпров ; за ред. О. І. Пискунова (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Радянська школа, 1983. 359 с.
3. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа // Вибрані твори : в 5 т. Київ : [б. в.], 1977. С. 7—92.
4. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям // Вибрані твори : в 5 т. Т. 3. Київ : [б. в.], 1977. С. 7—282.
5. Анацька Н. В. Рубежі формування екологічної освіти як філософського знання // Філософія і політологія в контексті сучасної культури : наук. журн. Вип. 1(1). Дніпропетровськ : Видавництво Дніпропетровського національного університету, 2011. С. 26—33.
6. Білявський Г. О., Тимочко Т. В., Пашенко О. В. Національні проблеми освіти і наукового забезпечення у сфері збалансованого розвитку // Збалансований розвиток

України – шлях до здоров'я і добробуту нації : матер. Українського екологічного конгресу (21 вересня 2007 р., м. Київ). Київ : Центр екологічної освіти та інформації, 2007. С. 239—246.

7. Танська В. В. Підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к. пед. н. : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. Житомир : [б. в.], 2006. 20 с.

8. Дробноход М. І., Вольвач Ф. В., Іващенко С. І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою : кол. моногр. Київ : МАУП, 2000. 76 с.

9. Моисеев Н. Н. Историческое развитие и экологическое образование. Москва : МНЭПУ, 1995. 52 с.

10. Червонецкий В. В. Екологічна освіта учнів у школах країн європейського регіону та Північної Америки : монографія. Луганськ : Вид-во СЧУ ім. Даля, 2005. 312 с.

11. Берека А. Д., Червонецкий В. В. Екологічна відповідальність як показник елементарної культури особистості // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України : матер. міжнар. конф. Львів : [б. в.], 1996. С. 171, 172.

12. Шумілова А. В. Еволюція екологічної свідомості школярів під впливом просвітницьких заходів національного природного парку “Слобожанський” // Екологія/ Ecology-2015 : матер. V-й Всеукр. з'їзд екол. за міжнар. уч. (23 – 26 вересня 2015 р.). Вінниця : ТОВ “Нілан-ЛТД”, 2015. 280 с.

13. Шевель А. О. Роль освіти у формуванні екологічної культури // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008. № 33. С. 33—41.

14. Крисаченко В. С., Хилько М. І. Екологія. Культура. Політика: концептуальні засади сучасного розвитку. Київ : Знання, 2001. 598 с.

15. Мудрак О. В. Концептуальні засади підвищення рівня екологічної освіти на заповідних територіях // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. 2012. № 37. С. 354—358. (Серія : Педагогіка і психологія).

16. Дух О. І., Галаган О. К., Михалюк І. М. Реалізація неформальної екологічної освіти молоді в діяльності громадських організацій // Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. 2018. № 10. С. 144—151. (Серія : Педагогіка).

17. Про концепцію екологічної освіти в Україні : Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України № 13/6-19 від 20.12.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v6-19290-01> (дата звернення: 25.01.2021).

18. Про волонтерську діяльність : Закон України № 3236-VI від 19.04.2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 25.01.2021).

19. Про затвердження Методичних рекомендацій із формування громадської думки щодо екологобезпечного поведіння з побутовими відходами : Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України № 38 від 16.02.2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0038662-10#Text> (дата звернення: 25.01.2021).

20. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 820-р від 08.11.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80> (дата звернення: 25.01.2021).

Статтю подано: 01.02.2021

Статтю схвалено: 22.03.2021

Dubrovskia Mariia Myronivna

PhD Student of the Department of Economics, Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration

under the President of Ukraine

ORCID: 0000-0003-3772-0397

e-mail: mariiadubrovskia@gmail.com

SYSTEM OF CONTINUOUS ENVIRONMENTAL EDUCATION AND ENLIGHTENMENT AS A CONDITION FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Problem setting. Environmental education and enlightenment in a rapidly changing world should become the goal and essence of new education, a tool to reduce tensions not only between society and the environment but also between peoples, an instrument of peace and mutual understanding. This is the sphere of international cooperation, where the unity of interests of the world community in the self-preservation of world civilization is most noticeable.

Recent research and publications analysis. The objective, tasks, principles and philosophical understanding of the importance of environmental education, its essential and substantive characteristics are covered in the works of N. Anatska, G. Biliavskiy, V. Tanska, M. Drobnokhod, M. Moiseev, and others. V. Chervonetskiy, A. Bereka, A. Shumilova, A. Shevel, V. Krysachenko and M. Khylo studied ecological education as one of the directions of the formation of ecological culture. Conceptual principles of increasing the level of environmental education in protected areas are substantiated in the work of O. Mudrak. Peculiarities of activity of regional public eco-organizations in the realization of informal ecological education of youth were studied by O. Dukh, O. Halahan and I. Mykhaliuk.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. The choice of our study is due to the contradiction in the need of modern society to take practical action to improve the quality of the environment, the development of an ecologically literate population capable of an ecologically centric approach in relation to nature, and the lack of a systematic approach to this process. A comprehensive approach to the organization of training of all subjects of environmental education will ensure that the population receives the greatest amount of necessary environmental knowledge and skills, regardless of age and professional differences.

Paper main body. There has been carried out the analysis of the essence of such concepts as “environmental education” and “environmental enlightenment”. The principles, goals, objectives and structure of environmental education are substantiated. The necessity for systematic organization of continuous environmental education and enlightenment for sustainable development is proved. The role of environmental education and environmental enlightenment in the system of public administration is determined. Elements of the system of environmental education are given, which also include environmental enlightenment and self-education.

Conclusions of the research and prospects for further studies. The domestic system of environmental education is fragmentary, unsystematized, does not have proper management of educational processes that would meet modern challenges. Traditional educational paradigms require a significant revision and introduction of innovative and most

effective methods, techniques, forms, technologies for the formation of environmental education and improving the environmental culture of the population.

Non-formal environmental education and enlightenment should become one of the priorities and strategic directions of the state environmental policy at both the national and regional levels, and receive appropriate financial support.

The urgency of the topic does not cover all aspects of the problem of the continuous environmental education and enlightenment, as they require further development of cooperation between public authorities and local governments with numerous educational and public organizations that can provide environmental education services to the population.

Key words: environmental education; ecological culture; environmental enlightenment; information and educational activities.

References

1. Vernadskij, V. I. (1977). *Razmyshlenija naturalista. Nauchnaja mysl' kak planetarnoe javlenie*. Moskva: Nauka. 180 p. [in Russian].
2. Ushynskiy, K. D., & Pyskunova, O. I. (Eds.). (1983). *Vybrani pedahohichni tvory*. (Vol. 1-2). Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
3. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Pavlyska serednia shkola. In *Vybrani tvory*. (Vol. 4, pp. 7-92). Kyiv: [s. n.] [in Ukrainian].
4. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Sertse viddaiu ditiam. Vybrani tvory*. (Vol. 3, pp. 7-282). Kyiv: [s. n.] [in Ukrainian].
5. Anatska, N. V. (2011). Rubezhi formuvannia ekolohichnoi osvity yak filosofskoho znannia. *Filosofia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury: naukovyi zhurnal*, Issue 1(1), pp. 26-33 [in Ukrainian].
6. Biliavskiy, H. O., Tymochko, T. V., Pashchenko, O. V. (2007). *Natsionalni problemy osvity i naukovooho zabezpechennia u sferi zbalansovanoho rozvytku*, Zbalansovanyi rozvytok Ukrainy – shliakh do zdorovia i dobrobutu natsii, Proceedings of the Ukrainian Congress. Kyiv: Center of ecological education and information. pp. 239-246 [in Ukrainian].
7. Tanska, V. V. (2008). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia biologii do ekolohichnoi osvity starshoklasnykiv*. Extended abstract of candidate's thesis. Zhytomyr [in Ukrainian].
8. Drobnokhod, M. I., Volvach, F. V., Ivashchenko, S. I. (2000). *Kontseptualni osnovy formuvannia ekolohichnoho myslennia ta zdibnosti liudyny buduvaty harmoniini vidnosyny z pryrodou*. Kyiv: IAPM. 76 p. [in Ukrainian].
9. Moiseev, N. N. (1995). *Ystorycheskoe razvyytie y ekolohycheskoe obrazovanye*. Moskva: MNEPU. 52 p. [in Russian].
10. Chervonetskyi, V. V. (2005). *Ekolohichna osvita uchniv u shkolakh krain yevropeiskoho rehionu ta Pivnichnoi Ameryky*. Luhansk: Vyd-vo SNU im. Dalia. 312 p. [in Ukrainian].
11. Bereka, A. D., Chervonetskyi, V. V. (1996). *Ekolohichna vidpovidalnist yak pokaznyk elementarnoi kultury osobystosti*, Natsionalna elita ta intelektualnyi potentsial Ukrainy, Proceedings of the International Conference. Lviv: [b. v.], pp. 171, 172 [in Ukrainian].
12. Shumilova, A. V. (2015). *Evoliutsiia ekolohichnoi svidomosti shkolariv pid vplyvom prosvitnytskykh zakhodiv natsionalnoho pryrodnoho parku "Slobozhanskyi"*, Ekolohiia/Ekology-2015, Proceedings of the All-Ukrainian Symposium. Vinnytsia: TOV "Nilan-LTD". 280 p. [in Ukrainian].

13. Shevel, A. O. (2008). Rol osvity u formuvanni ekolohichnoi kultury. *Humanitarian Bulletin of the Zaporozhye State Engineering Academy*, № 33, pp. 33-41 [in Ukrainian].
14. Krysachenko, V. S., Khylyko, M. I., (2001). *Ekolohiia. Kultura. Polityka: kontseptualni zasady suchasnoho rozvytku*. Kyiv: Znannia. 598 p. [in Ukrainian].
15. Mudrak, O. (2012). Kontseptualni zasady pidvyshchennia rivnia ekolohichnoi osvity na zapovidnykh terytoriiakh. *Scientific notes of M. Kotsyubynsky Vinnytsia State Pedagogical University*, № 37, pp. 354-358 [in Ukrainian].
16. Dukh, O. I., Halahan, O. K., Mykhaliuk, I. H., (2018). Realizatsiia neformalnoi ekolohichnoi osvity molodi v diialnosti hromadskykh orhanizatsii. *Scientific notes of T. Shevchenko Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy*, № 10, pp. 144-151 [in Ukrainian].
17. Pro kontseptsiu ekolohichnoi osvity v Ukraini. № 13/6-19. (2001) [in Ukrainian].
18. Pro volontersku diialnist. № 3236-VI. (2011) [in Ukrainian].
19. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii iz formuvannia hromadskoi dumky shchodo ekolohobezpechnoho povodzhennia z pobutovymy vidkhodamy. № 38. (2002) [in Ukrainian].
20. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii upravlinnia vidkhodamy v Ukraini do 2030 roku. № 820-r. (2017) [in Ukrainian].

Paper submitted: 01.02.2021

Paper accepted: 22.03.2021

Цитування: Дубровська М. М. Система безперервної екологічної освіти та просвітництва як умова забезпечення сталого розвитку // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 1(66) : у 2 ч. Ч. 2 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2021. С. 180—191. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233484>).

Citation: Dubrovska, M. M. (2021). Systema bezperervnoi ekolohichnoi osvity ta prosvitnytstva yak umova zabezpechennia staloho rozvytku. *Efficiency of Public Administration*, Issue 1(66), pp. 180-191. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233484>).